

FILOZOFIJA KVALITETA ŽIVOTA I ODRŽIVOST LJUDSKE ZAJEDNICE

PHILOSOPHY LIFE OF QUALITY AND SUSTAINABILITY OF HUMAN SOCIETY

Jovan Milivojević¹, Aleksandra Kokić Arsić², Sonja Grubor³, Ivan Savović⁴, mr Katarina Kanjevac Milovanović⁵

Rezime: *Vladajuća teorija kvaliteta života se zasniva, prvenstveno, na obezbeđivanju materijalnih bogatstava zajednice, neophodnih za ostvarenje opštih uslova za život i u uopštavanju potreba pojedinca da bi bio zadovoljan sopstvenim životom. Pri tom, svim ljudskim zajednicama se nameće zapadni model kvaliteta života, kao jedina ispravna i nezamenljiva, naučno utemeljena paradigma. Model je zasnovan na principima tržišne ekonomije i potrošačkog društva, uz maksimalno korišćenje prirodnih i drugih resursa. To ima pogubne posledice po planetu i u suprotnosti je sa principima održivog razvoja ljudskih zajednica. Nova filozofija kvaliteta života uvažava uslove življenja svake ljudske zajednice i principe održivog razvoja. Ona integriše sve ono dobro iz zapadnog modela i sve ono što je prednost ostalih modela življenja, koji su kroz milenijume postojanja uvažavali održivi razvoj i pozitivan odnos prema prirodi. S druge strane, nova filozofija kvaliteta života se zasniva i na najnovijim naučnim saznanjima i ne favorizuje isključivo novac i sticanje materijalnih bogatstava. Ona je okrenuta prema čoveku, njegovom ličnom razvoju i uravnoteženom i održivom razvoju ljudske zajednice. Njen krajnji cilj je obezbeđenje neprekidnog razvoja i visokog kvaliteta života budućih generacija. Krajnje je vreme da se napuste egoizam i neznanje pojedinaca i vladajućih društvenih elita, jer to ubrzano vodi ka nesagledivim posledicama po celokupan ljudski rod.*

Gljučne reči: *filozofija, kvalitet života, uslovi za život, održivost, ljudska zajednica, održivi razvoj.*

Abstract: *The ruling theory of quality of life is based primarily on the provision of material riches of community necessary for the achievement of general living conditions in the generalization of the individual needs to be satisfied with their lives. In addition, all human communities to impose the western model of quality of life, as the only proper and irreplaceable, research-based paradigm. The model is based on the principles of market economy and consumer society, with maximum use of natural and other resources. This has devastating consequences for the planet and contrary to the principles of sustainable development of human communities. The new philosophy of quality of life respects the conditions of life of every human community and the principles of sustainable development. It integrates all the good from the western model and what is the advantage of other models of life, who through the centuries of existence respected sustainable development and positive attitude towards nature. On the other hand, the new philosophy of quality of life is based on the latest scientific discoveries and not favor only the money and acquisition of material wealth. It has turned to man, their personal development and a balanced and sustainable development of human communities. Her ultimate goal is to ensure continuous development and high quality of life of future generations. It is high time to abandon selfishness and ignorance of individuals and the dominant social elites, because it rapidly leads to unforeseeable consequences for the entire human race.*

Key Words: *philosophy, quality of life, living conditions, sustainability, human communities, sustainable development.*

-
- 1) Jovan Milivojević, Centar za kvalitet, Fakultet inženjerskih nauka, Kragujevac, mail: jovan.milivojevic@gmail.com
 - 2) Aleksandra Kokić Arsić, FIAT Srbija, Kragujevac, mail: akokicster@gmail.com
 - 3) Sonja Grubor, Centar za kvalitet, Fakultet inženjerskih nauka, Kragujevac, mail: cqm@kg.ac.rs
 - 4) Ivan Savović, Centar za kvalitet, Fakultet inženjerskih nauka, Kragujevac, mail: savovici@kg.ac.rs
 - 5) mr Katarina Kanjevac Milovanović, Centar za kvalitet, Fakultet inženjerskih nauka, Kragujevac, mail: kanjevac@kg.ac.rs

1. UVOD

Od načina na koji je shvaćen život, kao ključni pojam filozofije, zavisi i pojam kvaliteta života. Život je kompleksan pojam koji je sastavni deo pojavnog sveta i koji poseduje kvantitativne i kvalitativne osobine. Naravno, da je svrha života još uvek nedokučiva tajna ljudskom umu i dosada nema ozbiljnijeg uporišta u filozofiji i nauci. Međutim, to ne smeta da se studiozno tumači njegova karakteristika kvaliteta. Razumevanje koncepta kvaliteta života zahteva poznavanje suštine života i interakcije kako sa društvenim tako i sa fizičkim okruženjem. U početku se kvalitet života svodio na društveni standard i polovinom prošlog veka je istraživao u okviru ekonomskih nauka. Kasnije se započinje sa istraživanjem potreba i zadovoljstva čoveka pa se u istraživanje uključuje i sociologija. Pri tom, već počinje da se pravi jasna razlika između objektivnog i subjektivnog kvaliteta života. Krajem prošlog veka u skladu sa teorijom o održivom razvoju uvodi se i treća dimenzija kvaliteta života koja se odnosi na kvalitet životne sredine odnosno prirodnog okruženja. To je važna komponenta, jer je priroda u zadnjih dvesta godina jako degradirana, a prirodni resursi iscrpljeni ili su na granici iscrpljivanja. U poslednje vreme se kao četvrta dimenzija kvaliteta života uvode nauka i tehnološki razvoj, jer oni veoma snažno utiču na život svakog pojedinca.

Kako vreme protiče sve se više stavlja akcenat na kvalitet života pojedinca, ali tu ima veliki broj nedorečenosti i problema. Posmatrano generalno, svaka osoba ima svoju životnu filozofiju, a to ukazuje na problem uprosečavanja i uopštavanja indeksa kvaliteta života. S druge strane, život pojedinca je u direktnoj vezi sa sistemom vrednosti zajednice u kojoj živi, sistemom vrednosti porodice u kojoj je odrastao, pravnim uređenjem države u kojoj živi, kulturom sredine u kojoj je odrastao i u kojoj živi, ličnim karakteristikama osobe i njegovom projekcijom životnih vrednosti, kao i dubinom njegovog emotivnog života i spoznaje. Ovaj problem je izuzetno kompleksan i ostavlja malo prostora za poređenje indeksa kvaliteta života nacija i država. Naravno da je kvalitet života postao moćno oružje političkih elita i dominacije. Viši kvalitet života ljudi znači i uspešniju državu i kvalitetniju političku opciju, odnosno društveni sistem, a time i sistem vrednosti određenih grupa i pojedinaca. Da li je to tako, može potvrditi samo vreme, koje dalje selektuje najbolja rešenja za napredak civilizacije. Dosadašnje egzaktno odnosno

naučno tumačenje kvaliteta života je često služilo u marketinške i geopolitičke svrhe i dolazilo je iz vojno i ekonomski najmoćnijih država.

Kakva treba da bude nova filozofija kvaliteta života? Da li je to usavršavanje postojećih, uglavnom vladajućih teorija, ili izgradnja potpuno novog koncepta? Da bi se došlo do kvalitativno nove teorije, neophodno je razrešiti osnovno filozofsko pitanje: šta je život i šta je njegova svrha? U sklopu tog pitanja određuje se i jedinka, jer tek tada u svom životu zna njegovu ispunjenost. Tako je onda i izgradnja novog koncepta kvaliteta života vezana za suštinu postojanja svakog od nas.

2. STANJE FILOZOFIJE KVALITETA ŽIVOTA; DOMINANTNI MODELI

Ako krenemo od praistorije i plemenske zajednice, postavlja se pitanje šta je u tom vremenu bio kvalitet života. Naravno, na prvom mestu je bilo da je jedinka zdrava, da je u stanju da sebi obezbedi dovoljno hrane i ženku/mužjaka za svoje reprodukovanje. Kada je godina rodna i ima dovoljno plodova i životinja onda je čovek plemenske zajednice bio presrećan, jer sve ostalo vreme mu je bila dokolčica i komunikacija sa članovima plemena.

Čovek savremenog doba je mnogo više nesrećan nego čovek plemenske zajednice. Razlog je taj što od svog života očekuje mnogo više, a i zahtevi drugih prema njemu su daleko izraženiji (poslodavac, porodica, škola, društvo, i td.) pa ne mogavši da ispuni sve to on je nezadovoljan i manje srećan. Naravno, da je pojam kvaliteta života uveden mnogo kasnije, tek u prošlom veku, iako su o sreći raspravljali mnogi filozofi od antičkog doba do danas.

U literaturi o kvalitetu života imamo na desetine definicija i modela. Pored opštih modela kvaliteta života nailazimo i na modele za specifične grupe ljudi (bolesne osobe, osobe sa smetnjama u razvoju, sportisti, i td.).

Tako se modeli i definicije kvaliteta života razlikuju u zavisnosti od autora i vladajućih škola. To je i prirodno s obzirom na psiholške aspekte i ono što individue smatraju važnim. Ipak, i pored toga što postoje varijacije u individualnim viđenjima i dalje se dosledno sprovodi uspostavljanje jedinstvene terminologije zbog ostvarivanja jednoobraznosti naučnih istraživanja i primene modela kvaliteta života u praksi. Uglavnom, to se zasniva na detaljnijoj proceni sličnosti (razlika) u okviru skupova sklonosti, mišljenja, ponašanja i vrednosti, što omogućava jasno značenje i

razumevanje svega onog što predstavlja kvalitet života. Tako, do sada razvijeni modeli kvaliteta života prikazuju kolektivne i lične vrednosti, prioritete i očekivanja, dok u isto vreme vrše kombinovanje uslova života i tradicionalnih statističkih podataka.

Diener i Suh (1997) navode da je za rane istraživače u oblasti modela kvaliteta života, empirijsko istraživanje kvaliteta života jednostavno bila intelektualna vežba. Ali je to bio usmeren napor u cilju razumevanja osnovnih problema društva. Shodno tome, kvalitet jednog društva se može utvrditi jedino merenjem uz postavljanje osnovnog pitanja: da li je stanje društva gore ili bolje? Intuicija niti mišljenje pojedinca nisu dovoljni da sveobuhvatno ocene zajedničke vrednosti i potencijale u celokupnom društvu. Potvrđivanje ideja i pojmova o tome šta su poželjne osobine života se mora obaviti uz empirijska istraživanja kroz posebno anketiranje stanovništva, pri čemu se koriste stroge naučne metode i pravila. Na ovaj način se obezbeđuju preciznost i empirijska pouzdanost što daje pravi prikaz promenljivih koje čine vrhunski kvalitet života.

Dalje, u skladu sa ovim indikatori kvaliteta života za merenje blagostanja su neophodni za dodatnu procenu društva, a ne samo vladajući ekonomski pokazatelji koji su favorizovani od strane više političara odnosno državnika. Ovi indikatori obezbeđuju važno dodatno merenje i pokazuju kako se ljudi osećaju i kako ocenjuju uslove života, što nije ništa manje bitno od ekonomskih indikatora. Na taj način se utvrđuju parametri koji su važni za dobar život, a ne samo materijalno bogatstvo odnosno bruto društveni proizvod.

Takođe, Kekić (2005) kao i u ranijim radovima Felce and Perry (1995) navode da su ovi faktori veoma različiti i da pokrivaju širok spektar domena života. Tu, na primer, spadaju: komfor, zdravstveno stanje, mogućnosti za rekreaciju, socijalna interakcija, mogućnosti za učenje ili obrazovanje, kreativno izražavanje i različitosti, kulturne vrednosti, radno okruženje, adekvatnost zarade i finansije, profesionalno usavršavanje, aktivnosti u slobodno vreme, bezbednost, stanovanje, pravičnost, sloboda mišljenja i govora, i td. Ovi faktori kada se unesu u referentni zajednički okvir daju šire razumevanje o postojanju spoljnih uticaja i uslova života i omogućavaju egzaktniju i potpuniju ocenu kvaliteta života.

Definicije kvaliteta života imaju tendenciju da se fokusiraju na multidimenzionalnost. To je najverovatnije i pravi put za definisanje modela kvaliteta života u budućnosti.

Sve u svemu, kvalitet života je inherentno dinamičan, više nivojski i kompleksan concept, koji odražava objektivne, subjektivne, makro društvene i mikro individualne, pozitivne i negativne uticaje koji su uvek u interakciji (Lawton 1991). Ne postoji opšti dogovor o definiciji što stvara teškoće pri merenju. Međutim, istraživanjima se poboljšavaju osnova znanja o komponentama i determinantama kvaliteta života kod svih uzrasta, a sve više kod starijih ljudi. Iz literature se vidi da teorijski kvalitet života obuhvata veoma širok spektar oblasti, uključujući individualno i psihičko zdravlje i funkcionisanje, psiho-socijalno blagostanje, psihološki izgled, ulogu u psihološkom i društvenom funkcionisanju, društvenu podršku i resurse, nezavisnost, autonomiju i kontrolu nad životom, materijalno i finansijsko stanje, društveni kapital zajednice i spoljašnje okruženje, uključujući i političku strukturu društva. Naravno, da ni sa ovim nije obuhvaćeno sve što čini kvalitet života u celini.

3. PRINCIPI ODRŽIVOG RAZVOJA

Kod definisanja održivog razvoja javlja se problem sukoba između životne sredine i ciljeva razvoja. To se vidi i iz definicije održivog razvoja koja glasi: „Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava sadašnje potrebe društva bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.“

Ovako postavljen koncept zahteva ravnopravno uključivanje tri aspekta razvoja:

Ekonomski: Ekonomski održiv sistem mora biti u stanju da u kontinuitetu proizvodi robe i usluge uz održanje nivoa upravljanja državom i spoljnim dugovima uz izbegavanje ekstremnih sektorskih neravnoteža koje mogu da dovedu do velikih problema u poljoprivrednoj i industrijskoj proizvodnji.

Životna sredina: Ekološki održiv sistem mora da održava stabilnim osnovne resurse uz izbegavanje prekomerne eksploatacije sistema obnovljivih resursa ili ugrožavanja njihove životne funkcije uz iscrpljivanje neobnovljivih resursa u onoj meri u kojoj je kroz investicije moguće naći adekvatne zamene. Ovo uključuje održavanje biodiverziteta, stabilnosti atmosfere, kao i funkcije ostalih ekosistema koji nisu označeni kao ekonomski resursi.

Društveni: Održivi sistem društva mora da obezbeđuje distribuciju kapitala, koja omogućava adekvatno pružanje socijalnih usluga, uključujući zdravstvo i obrazovanje, ravnopravnost polova, kao i učešće u politici i odgovornost.

Potpuno je jasno da ove tri dimenzije održivosti proizvode mnogo potencijalnih komplikacija i pored toga što je originalna definicija jednostavna. Postavljeni implicitni ciljevi su višedimenzionalni pa se pokreće pitanje kako uravnotežiti ciljeve i kako meriti uspeh ili neuspeh. Na primer, ako zahtevi za obezbeđenjem dovoljne količine hrane i vode podrazumevaju promene u načinu korišćenja zemljišta, a koje će u velikoj meri umanjiti biodiverzitet. Šta ako je čista energija iz obnovljivih izvora skuplja i povećava teret siromašnima, tako da on predstavlja veći deo dnevnog ili mesečnog izdatka? Koji ciljevi će imati prednost?

Kako razrešiti sukob ciljeva i obezbediti neometan održivi razvoj? Kako pomiriti ciljeve tržišne privrede i održivog razvoja, kada su inputi ograničeni (energija, materijali) i kada se moraju uložiti velika sredstva u izvore čiste i obnovljive energije i reciklažu otpadnih materijala? Takođe, ni naučna i tehnološka dostignuća nisu na nivou da obezbede neometan održivi razvoj. Naravno, da drugog izbora nema i na nama je da nađemo najefektniji i najkraći put za održivi razvoj društva.

Imajući u vidu važne strategijske dokumente i njihove osnovne ciljeve i raspoloživost prirodnih i stečenih resursa regiona/države radi se strategija održivog razvoja. Pri tom se uspostavljaju osnovni setovi indikatora za konkretan region/državu čije kretanje treba pratiti kroz vreme i na osnovu kojih se planira realizacija odgovarajućih strategijskih i operativnih aktivnosti.

Strategija definiše sledeće ključne aktivnosti:

- Sagledavanje održivog razvoja u budućnosti
- Klimatske promene i čistu energiju
- Održivi transport
- Održivu potrošnju i proizvodnju
- Konzervaciju i upravljanje resursima
- Javno zdravlje (zdravstvo)
- Socijalno uključivanje, demografiju i migracije
- Globalno siromaštvo i mogućnosti održivog razvoja

Tako postavljeni dugoročni ciljevi treba da razreše suprotstavljene ciljeve između dimenzija održivog razvoja (socijalne, ekonomske i životne sredine) i da omoguće rast i razvoj ekonomije regiona/države i visoku konkurentnost zasnovanu na njegovim resursima, održivosti i znanju. Na slici 1. je prikazana funkcionalna zavisnost sve tri dimenzije održivog razvoja i odgovor društva na

probleme (pritiske) koji su evidentni u ostvarivanju održivog razvoja.

Održivi razvoj regiona/države se može sagledati i kroz sledeće elemente razvoja:

- koncentrisani razvoj

Revitalizacija gradova, naselja i njihove okoline primenom znanja uz konzerviranje zemljišta, zaštitu istorijskih resursa i njihovo integrisano korišćenje; ozdraviti i ponovo koristiti postojeće lokacije, strukturu i infrastrukturu pre nego izgradnju novih u netaknutim oblastima; izgraditi pešačke prijateljske zone sa mešovitim sadržajem za komercijalne, kulturne, građanske, obrazovne i rekreativne aktivnosti na otvorenom i u zatvorenom prostoru.

- napredni (odgovoran) kapital

Promocija ravnomerne raspodele koristi i tereta razvoja; obezbeđenje tehničke i strategijske podrške za inkluzivno planiranje zajednice i donošenja odluka kako bi se osigurala ravnomernost u socijalnoj i ekonomskoj oblasti i zaštiti životne sredine; uvek proveravati da li interes/opstanak budućih generacija nije ugrožen sadašnjim odlukama.

- efikasno donošenje odluka

Zakonski i prihvatljivi procesi za čist razvoj, predvidljiv, koordinisani i blagovremeni koji su u saglasnosti sa pametnim rastom i funkcijom životne sredine.

- zaštita zemljišta i ekosistema

Zaštita i obnova ekološki osetljivog zemljišta, prirodnih resursa, poljoprivrednog zemljišta, kritičnih staništa, slivova i vodenih resursa, kulturnih i istorijskih prostora; uvećanje kvantiteta i kvaliteta i dostupnosti otvorenog prostora i rekreativnih mogućnosti.

- pametno korišćenje prirodnih resursa

Graditi i promovisati razvoj, objekte i infrastrukturu za konzerviranje prirodnih resursa uz redukciju otpada i zagađenja kroz efikasno korišćenje zemljišta, energije, vode i materijala.

- naprednija rešenja za stanovanje

Izgradnja i sanacija kuća u skladu sa potrebama svih ljudi različitih sposobnosti, prihoda i tipa domaćinstva; izgradnja kuća blizu posla, tranzita i raspoloživih usluga; snažnija gradnja manjih porodičnih kuća kompatibilnih sa karakterom društva i vizijom održivosti

- napredna rešenja za transport

Širenje rešenja transporta koji maksimizira mobilnost, redukuje gužvu, konzervira gorivo i unapređuje kvalitet vazduha; prioritet dati železničkom, autobuskom, brodskom, brzom kopnenom tranzitu, zajedničkim vozilima i uslugama vožnje, biciklima i pešačenju; ulaganja u postojeću i novu infrastrukturu prevoza putnika i tereta u skladu sa trendom održivog razvoja i pametnog rasta

- uvećanje mogućnosti za posao i biznis

Atraktivan biznis i posao koji su locirani blizu kuće/stana, infrastrukture i transportnih rešenja; promocija ekonomskog razvoja putem industrijskih klastera; širenje pristupa obrazovanju, obuci/treningu i preduzetništvu; podrška rastu lokalnog biznisa uključujući biznis zasnovan na održivosti prirodnih resursa, kao što su poljoprivreda, šumarstvo, tehnologije čiste energije i ribarstvo

- promocija čiste energije

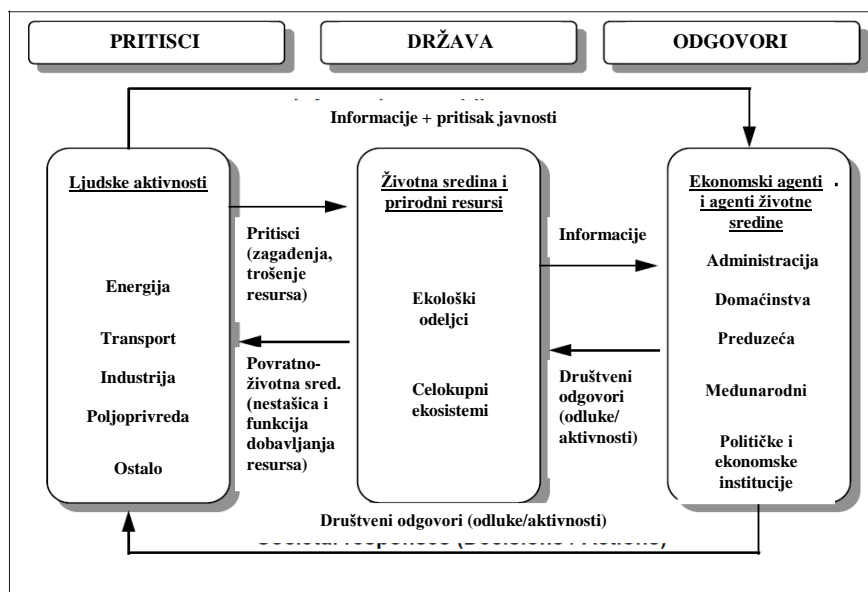
Maksimiziranje energetske efikasnosti i rešenja za obnovljivu energiju; strategija konzervacije energije, generisanje čiste lokalne električne energije, tehnologije za distribuciju energije i inovativne industrije; redukcija emisije gasova staklene bašte i potrošnje fosilnih goriva

- zaštita autohtone kulture i tradicije

Očuvanje kulture i tradicije autohtonog stanovništva regiona, konzerviranje i očuvanje arheoloških nalazišta i istorijskih prostora

- regionalno planiranje

Podrška i implementacija lokalnog i regionalnog razvoja uz državne planove koji uvažavaju ove principe; snažni razvojni projekti u oblasti konzervacije zemljišta i vode, transporta i stanovanja dovode do dobiti na regionalnom i državnom nivou

Slika 1: Opšti okvir modela pritisci – država – odgovori

Na osnovu prethodnog projektuju se strategijski ciljevi, indikatori, postupak njihove operacionalizacije i postupak merenja i praćenja ostvarivanja ciljeva/ indikatora.. Indikatori se definišu za svaku dimenziju održivog razvoja (socijalna, ekonomska, životna sredina). Pri tom će se naići na problem nepostojanja svih potrebnih podataka i informacija pa će se za neke skupove indikatora zahtevati uspostavljanje osnovnih podataka na nivou regiona/države.

Pri izradi strategije treba uzeti u obzir i rizike vezane za životnu sredinu, ali i za razvoj konkurentnosti regiona/države, obzirom na

ograničenja i suprostavljene ciljeve i nepredvidivost ponašanja ljudske zajednice. Tako treba definisati resilijens ekosistema regiona/države, društveni i ekonomski resilijens. Na primer, u društveno – ekološkoj povezanosti posebnu pažnju treba obratiti na:

- koji problemi/stresovi mogu nastati u povezanosti ljudskih i prirodnih sistema i kako se oni mogu prevazići
- stepen u kome je sistem sposoban da se samoorganizuje
- stepen u kome sistem može da izgradi kapacitete za učenje i prilagođavanje.

Naravno da po istom principu treba definisati resilijens i kod funkcionalnih povezanosti i dejstava ostalih sistema u regionu/državi.

Pri izradi strategije održivog razvoja postavlja se dilema: da li se adaptirati na promene ili ići na oblikovanje promena? Koji će od ova dva pristupa biti primenjen zavisi od razmatrane oblasti i aktivnosti i raspoloživih mogućnosti da se ide na oblikovanje promena.

4. SOCIJALNA DIMENZIJA ODRŽIVOG RAZVOJA

Koncept održivog razvoja treba da nađe rešenja za pomirenje vladajuće teorije o potrošačkom društvu i održivosti ljudske zajednice. On još uvek ne daje konkretne odgovore kako to treba i praktično realizovati. Tako, održivi razvoj ostaje u domenu teorije i dobrih namera, a njegova primena zahteva promenu svesti i ponašanja svih pojedinaca i nacija u svetu. To je veoma veliki izazov, jer zahteva radikalnu promenu i inovacije.

Održivi razvoj je holistički prilaz kvalitetu života. U njemu su uspostavljene veze između tri bogatstva: ekonomskog, životne sredine i društvenog. Kako ostvariti ravnotežu kada se zna da je ekonomska dimenzija jako turbulentna i izuzetno negativno utiče na ostale dve: krize i ratovi, iscrpljivanje prirodnih resursa i uništavanje životne sredine? Kako će njegova realizacija uticati na kvalitet života, pre svega, u razvijenim zemljama?

Željeni cilj – ljudsko blagostanje je apsolutno jasan, ali je teško precizno utvrditi elemente koji se uključuju u društvenu dimenziju. Promene u bilo kojoj dimenziji imaju uticaja na ostale dve dimenzije. Sa društvenog stanovišta dobrobit ljudi je neodrživa bez zdrave životne sredine, a isto tako i bez uspešne ekonomije. Veze kvaliteta života sa ekonomskom dimenzijom, kao što su nivo prihoda, kvalitet rada, dobar smeštaj, više su nego očigledne. Ali veza sa životnom sredinom je, uglavnom, u funkciji ponašanja ljudi, jer odnos prema životnoj sredini determiniše i ekonomiju (više ili manje štetnog uticaja). I tako dolazimo do ključnog problema: filozofije življenja i u skladu sa tim odnosa čoveka prema prirodi odnosno svom životnom okruženju. Šta je zapravo kvalitet života, ono što je utemeljeno na sadašnjoj filozofiji življenja i ponašanja ili ono što treba da bude utemeljeno na prirodnim principima? Jasno je da je kvalitet života zasnovan na prirodnim principima ono suštinsko, održivo i večno, a zasnovan na sadašnjoj filozofiji življenja neodrživ i dovodi u pitanje čak i opstanak ljudske zajednice. Pravi

put je smanjenje siromaštva i izgradnja bezbednog, brižnog i odgovornog društva.

Ultimativni cilj održivog razvoja je zaštita i unapređenje kvaliteta života, koji je bazni činilac interakcije između životne sredine, ekonomije, društva i celokupnog razvoja u budućnosti (oslonjenog na nauku i tehnologiju). Koncept održivog razvoja zahteva napuštanje prakse merenja vrednosti ekonomskih pokazatelja, kao jedino merodavnih za zdravlje naroda (države), već treba istovremeno da uključi pokazatelje stanja i zaštite životne sredine i društvenog blagostanja.

Na osnovu napred izloženog mogu se definisati ključni prioriteti održivog razvoja:

- smanjenje i iskorenjivanje siromaštva
- investiranje u društvo: razvoj društva, zdravlje, obrazovanje, i dr.
- izgradnja bezbednog, brižnog i odgovornog društva
- investiranje u nauku i tehnologiju
- radikalna promena ljudske svesti i odnosa prema prirodi i ljudskoj zajednici na planetarnom nivou.

5. PROMENA LJUDSKE SVESTI I ODNOSA PREMA PRIRODI I LJUDSKOJ ZAJEDNICI

Današnji odnos prema prirodi i prirodnim izvorima je više nego neodgovoran. Novac je proglašen za najveću vrednost na planeti i sve ostalo u odnosu na njega ni izdaleka nema takvu vrednost. Ljudi nedovoljno dubokog uma, koji imaju finansijsku moć, umislili su da je ceo svet njihov i da se sa novcem sve može kupiti, odnosno ostvariti svaki cilj. Prividno to je tako i to ima punu praktičnu realizaciju. Ali to nema nikakvu moć niti bilo kakav značaj za budućnost civilizacije. Novac je jedino vredan za njegovog trenutnog imaoaca, a njegova moć je kratka i prolazna. U ime novca, boga današnjice, razara se sve što je vredno i što treba da bude osnova za razvoj i opstanak budućih generacija. Tako je proklamovano potrošačko društvo, koje ima za cilj obezbeđenje što većih količina novca, zasnovanoj na masovnoj potrošnji i teoriji velikih brojeva. Blagostanje pojedinaca i nacija se ostvaruje na račun maksimalnog trošenja prirodnih resursa, bez osvrtnja na dugoročne posledice. A onog trenutka kada ponestane prirodnih resursa, stupa na scenu strategija „zlatne milijarde“ ljudi, izuzetno bezumna i istovremeno naivna. Mali je prostor u ovom radu da bi se putem činjenica dokazalo da je ta strategija neodrživa.

Treba imati na umu, da ma koliko nam se činilo da smo moćni, priroda ima svoj adekvatan odgovor. On može biti i krajnje negativan po ljudski rod, odnosno ishod može biti nestanak današnje civilizacije. Za prirodu gubitak od pola milijarde ili milijardu godina ne znači ništa i ona će se postarati za razvoj nove civilizacije uz ispravljanje grešaka koje su pojavile u prethodnoj. Čovek ima datost da upravlja svojim životom i životom čovečanstva, ali ako je osion i ako umisli da ima svu moć, priroda je ostavila sebi prostor da mu tu datost i oduzme. Jednostavno priroda se igra i stvara, ali je kontrola svega besprekorna i ne dozvoljava da bude nadmudrena i da univerzalni principi budu narušeni.

Tako svest današnjeg čoveka se može karakterisati kao:

- Svest - potrošačko, a ne održivo društvo
- Svest - vrednost i moć su zasnovani na novcu, a ne na univerzalnim vrednostima čoveka i prirode
- Svest – hoću da uživam dok sam živ i baš me briga za potomke i budućnost ljudskog roda (živeti od danas do sutra, a o budućnosti ne razmišljati).

Takva svest, usađena kroz sistem obrazovanja, medijske programe i poruke, političke programe, politiku i delanje vlada i praktično ponašanje pojedinaca i masa ide stranputicom progresa. Devijantna slika ponašanja, neodgovornost, bolest novca, lakoumlje i apatija, strah od smrti, egoizam, razvili su filozofiju života za danas – uzmi sve što možeš i više nego što ti treba, živi kao car, jer u nekom narednom trenu nećeš više biti živ. To nerazumevanje suštine prirode i njenih principa ukazuje na pogrešno delanje čoveka, kako jedinke, tako i kolektiva. Ali neće proći mnogo vremena do odgovora prirode i ljudski rod će se naći pred izborom:

- nastavak razvoja po principima prirode
- ili urušavanje i nestanak.

Naravno, da su sadašnja filozofija života i njegov kvalitet zasnovani na vladajućim paradigmatima novca i bogaćenja (opet novac) i moći (opet novac – direktno i indirektno). To neće trajati još dugo, a na scenu će stupiti nova filozofija života u koja će biti u harmoniji sa univerzalnim vrednostima prirode, odnosno njenim principima.

6. ZAKLJUČCI

Ako se pođe od postulata današnjeg sistema tržišne ekonomije i principa održivog razvoja uočava suprotstavljenost principa ovih sistema. U prvom je osnovno pravilo što više robe/proizvoda i usluga po konkurentnim cenama i kvalitetu ne obazirući se mnogo na prirodne resurse (energija, sirovina), jer se polazi od pretpostavke neprekidnog uvećavanja resursa (istraživanje – nova nalazišta/izvori) i ne osvrćući se na osetljive prirodne sisteme i njihovu ravnotežu (to nije vredno pažnje u odnosu na ekonomski razvoj i rast odnosno neprekidno uvećavanje materijalnog bogatstva). U održivom razvoju se ograničava korišćenje prirodnih resursa (neobnovljivih, obnovljivih), zahteva redukcija i eliminisanje otpada i održanje i unapređenje životne sredine i prelazak sa neobnovljivih na obnovljive resurse (energija, sirovine) pa se u ekonomiji mora računati sa ograničenim resursima, proizvodima prijateljskim po životnu sredinu i visokim ulaganjima vezanim za životnu sredinu što zahteva redefiniciju ekonomskih postulata i ponašanja.

Imajući napred u vidu da izrada strategije održivog razvoja regiona/ države zahteva primenu svih proklamovanih principa razvoja od Lisabonskog akta do principa i strategije održivog razvoja do 2020. Pored toga u obzir treba uzeti i strategiju informatičkog društva, regiona znanja, inovacione strategije, strategiju pametnog rasta i razvoja, unapređenje kvaliteta života i dr relevantna akta (pre svega EU).

U okviru ove strategije mora se, obzirom na kompleksnost problema, veoma temeljito razviti definicija održivog i visokog kvaliteta života, koja pored klasičnih parametara mora obuhvatati parametre životne sredine, kvalitet društva i osnove za budući kvalitetan razvoj utemeljen na nauci i tehnologiji.

Na kraju, pomirenje ciljeva sve tri dimenzije održivog razvoja (društvene, ekonomske, životne sredine) je kompleksan problem koji zahteva multidisciplinarnost i interdisciplinarnost u istraživanjima i ne može biti u fokusu samo jedne naučne oblasti. Jednom se mora shvatiti da zakoni novca ne mogu biti nikada iznad zakona prirode pa se ovi drugi itekako moraju uvažavati da bi se ostvario uspeh i prosperitet ljudske zajednice. S druge strane, srce interakcije sve tri dimenzije (ekonomija, životna sredina, društvo) je kvalitet života. Zato je neophodno kod održivog razvoja posebnu pažnju posvetiti sledećim prioritetima:

- smanjenje i iskorenjivanje siromaštva

- investiranje u društvo: razvoj društva, zdravlje, obrazovanje, i td.
- izgradnja bezbednog, brižnog i odgovornog društva
- investiranje u nauku i tehnologiju
- radikalna promena ljudske svesti i odnosa prema prirodi i ljudskoj zajednici na planetarnom nivou.

LITERATURA

- [1] Jonathan M. Harris, Basic Principles of Sustainable Development, GLOBAL DEVELOPMENT AND ENVIRONMENT INSTITUTE, June 2000.
- [2] Michael R. Hagerty, Kenneth C. Land, Constructing Summary Indices of Quality of Life: A Model for the Effect of Heterogeneous Importance Weights, February 22, 2006
- [3] M. A. Verdugo, R. L. Schalock, K. D. Keith & R. J. Stancliffe, Quality of life and its measurement: important principles and guidelines, Journal of Intellectual Disability Research, volume 49 part 10 pp 707 – 717 october 2005
- [4] Sonja Forward, State of the art report on Life Quality assessment in the field of transport and mobility, Swedish National Road and Transport Research Institute, Linköping - Sweden , September 2003
- [5] R. L. Schalock, The concept of quality of life: what we know and do not know, Journal of Intellectual Disability Research, Volume 48, Part 3 pp 203 – 216, March 2004.
- [6] Michael R. Hagerty and Kenneth C. Land, Constructing Summary Indices of Quality of Life: A Model for the Effect of Heterogeneous Importance Weights, Sociological Methods Research 2007; 35; 455
- [7] G. Vuletić, A. Mujkić, Što čini osobnu kvalitetu života: Studija na uzorku Hrvatske gradske populacije, Škola narodnog zdravlja “A. Štampar” Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2009.
- [8] Mihajlo Marković: Vrednosti i Kvalitet Života, Thursday, 29 July 2010
- [9] Maja Solar, FILOZOFIJA EGZISTENCIJE I HUMANIZAM, Filozofski fakultet, Novi Sad, Originalni naučni rad, UDK 141.32, Arhe VII, 13/2010
- [10] Slavko Arsovski, Milan Pavlović, Zora Arsovski, Zoran Mirović, An Investigation Of Relation Between Sustainable Development And Quality Of Life, International Journal for Quality Research, Volume 3 - 2009 – Number 4
- [11] Jules Evans, Beyond GDP: Towards a Better Measurement of National Wellbeing in France and the UK, Somerset House, London, 2 February 2011
- [12] Ivana Ilić, Ivona Milić and Mirjana Arandelović, ASSESSING QUALITY OF LIFE: CURRENT APPROACHES, Institute for workers' health protection Niš, Serbia, Acta Medica Medianae 2010, Vol.49(4)
- [13] Jackie Brown, Ann Bowling, Terry Flynn, Models of Quality of Life: A Taxonomy, Overview and Systematic Review of the Literature, May, 2004
- [14] Mark Rapley, Quality of Life Research, ISBN 0 7619 5456 2, British Library, 2003
- [15] Alain Lepage, The Quality of Life model as attribute of the sustainability concept, University of Technology of Compiègne, France, November 2007
- [16] Søren Ventegodt, Niels Jørgen Andersen, and Joav Merrick, Quality of Life Philosophy I. Quality of Life, Happiness, and Meaning in Life, TheScientificWorldJOURNAL (2003) 3, 1164–1175
- [17] Richard D.Young, Quality of Life Indicator Systems–Definitions, Methodologies, Uses, and Public Policy Decision Making, February 25, 2008
- [18] Rebecca Weitz-Shapiro, Matthew S. Winters, Political Participation and

- Quality of Life, Columbia University, July 2008
- [19] Jon Will, *The Ultimate Philosophy*, ISBN: 1-59129-818-0, www.publishamerica.com Baltimore, 2002
- [20] Ruut Veenhoven, QUALITY-OF-LIFE RESEARCH, *Bryant, C.D. & Peck, D.L. '21st Century Sociology, A Reference Handbook' Sage, Thousand Oaks, California USA 2007. ISBN 978-1-4129-1608-0 Volume 2, chapter 7, pp 54-62*, Columbia University, July 2008
- [21] Man Cheung Chung, Anita Killingworth, Peter Nolan, A critique of the concept of quality of life, *International Journal of Health Care Quality Assurance* 10/2 [1997] 80–84
- [22] Prof. dr Slavko Arsovski, KVALITET I ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM, 2. NACIONALNA KONFERENCIJA O KVALITETU ŽIVOTA, 08 – 11 maj 2007., Kragujevac
- [23] A Sustainable Development Strategy for Northern Ireland, www.nihe.gov.uk
- [24] Roger Venables, Sustainability & Infrastructure in Europe, *Crane Environmental, CEEQUAL& Queen's Belfast*, www.crane-environmental.co.uk
- [25] Lisa Segnestam, Indicators of Environment and Sustainable Development, *Theories and Practical Experience*, ENVIRONMENTAL ECONOMICS SERIES, PAPER NO. 89, December 2002
- [26] Resilience and Sustainable Development, The Swedish Environmental Advisory Council, Stockholm, Sweden, www.mvb.gov.se
- [27] Cecilia Collados, Timothy P. Duane, Natural capital and quality of life: a model for evaluating the sustainability of alternative regional development paths, *University of California, Berkeley*, *Ecological Economics* 30 (1999) 441–460
- [28] Yosef Jabareen, A new conceptual framework for sustainable development, *Environ Dev Sustain* (2008) 10:179–192
- [29] Sherri Torjman, David Minns, Sustainable Development: Innovation and the Quality of Life, *Caledon Institute of Social Policy, May 2001*
- [30] Jovan Milivojević, Aleksandra Kokić Arsić, Katarina Kanjevac Milovanović, Snežana Đokić, Ivan Savović, NOVA FILOZOFIJA KVALITETA ŽIVOTA, 6. Nacionalna konferencija o kvalitetu života, Mašinski fakultet Kragujevac, 19-21maj 2011.